

לבעינה של תורה

שיחות שנמסרו בבית המדרש על ידי ראש הישיבה הרב ברוך וידר שליט"א

שיחה שצז

יב בתמוז תשפ"א

פרשת "בלק"

"זמינו תחבקני"

שיחות בענייני לימוד תורה (ה)

המנונא מאריך בתפילתו. אמר על כך רבא, (אולי לרב המנונא ואולי לעצמו): "מניחין חיי עולם ועוסקים בחיי שעה!" רש"י על אתר מסביר שכוונתו שהתורה היא בבחינת "חיי עולם", ואילו ה"תפילה צורך חיי שעה היא - לרפואה, לשלום ולמזונות".

לעומת זאת, רב המנונא

סבר, כפי שמסבירה הגמרא, ש"זמן תפילה לחוד, וזמן תורה לחוד". כלומר, על אף שרבא צודק בדבריו ואכן ישנו חילוק מדרגות מובהק בין התורה העוסקת בנצח וב"חיי עולם" לבין התפילה העוסקת ב"חיי שעה", מכל מקום אי אפשר לזוז בלא זו². מאחר ותורה ותפילה הן שתי עבודות שונות יש להניח לכל אחת מהן לקבל את המקום הראוי לה ואין לערבן זו בזו, ואפילו לא רק מצד עמדתו הנפשית של האדם. מעין

התורה שאנו עוסקים בה
ועל ידה אנו כביכול מחזיקים
בלבושו של מלכא דעלמא
ומחבקים אותו,
היא הנותנת קיום לעולם

כמה נעימה היא כעת האווירה שניתן לחוש בבית-המדרש, כמה נפלא להיכנס לבית-המדרש ביום ובלילה ולראות את עמלי התורה השוקדים על תלמודם בבית המדרש, בשעה שהעולם כולו שרוי בחופשת הקיץ. כמה עלינו להוסיף עוד ועוד חיל בלימוד התורה. נותרו לפנינו כארבעה שבועות עד

לסוף ה'זמן', ואנו משתדלים ושואפים לצלוח אותם מתוך אווירה חזקה של לימוד, התעלות וקרבת ה'. נמשיך במהלך החורף את השיחות העוסק בלימוד התורה, ובזכות זה נוסיף בעזרת ה' חיל בפמליא של מטה וממילא גם בפמליא של מעלה.

"וחיי עולם נטע בתוכנו"

הגמרא במסכת שבת¹ מספרת לנו ש"רבא חזייה לרב המנונא דקא מאריך בצלותיה" - רבא ראה שרב

² עיין אורות התורה, פרק ו, סעיף ח

¹ דף י, עמוד א

במשפטים אלו מלמדנו רבי חיים מוולוז'ין את דברי האר"י הקדוש שלימוד התורה הוא אחיזה ב"סוד המלבוש העליון".

שורש התורה נעוץ בבחינה שהיא למעלה מכל מציאות רוחנית הקיימת בעולמות כולם. שורשה של התורה נעלה מעל כל העולמות, שהלוא "אורייתא וקודשא בריך הוא - חד הוא"¹⁰. זוהי משמעות של דרשתה של הגמרא במסכת שבת¹¹: "אָנְכִי¹² - נוטריקון: אנא נפשי כתיבת יהבית". התורה במקור שורשה הינה עליונה עד כדי כך שבשעת נתינתה תמהו המלאכים כיצד ייתכן שהקב"ה מוסרה לבני אדם¹³.

יסודה ושורשה של התורה הוא אלוקי ונובע מהמקומות העליונים שישנם במציאות, בהיותה "ראשית ושורש אצילות קדשו יתברך, סוד המלבוש העליון". ה"מלבוש" הוא נקודת המפגש שלנו עם האדם, וכך גם עם הבורא, שהלוא איננו מסוגלים להיפגש עם גופו ועצמותו, חלילה¹⁴. כאשר אדם לומד תורה הוא כביכול מחבק את הקב"ה, הוא אוהז ב"לבוש העליון"¹⁵.

"לְדַעַת בְּאֶרֶץ דִּרְכָּךְ"

תורה עילאית זו ירדה והשתלשלה לעולמנו עד כדי כך שהיא עוסקת במושגיו הוא - ב"שניים אוהזין", במפקיד אצל חברו וכדומה. כפי שמבאר 'נפש החיים'

זאת כתב הרב זצ"ל ב'מוסר אביך'³ שכאשר אדם מתפלל עליו להיות שקוע בתפילתו מבלי לתת דעתו על עבודה אחרת, וכן כאשר הוא לומד תורה עליו להיות שקוע בתורתו ולא לחשוב על עבודה זולתה.

"עֲטָה אֹר כְּשֶׁלְמָה"

כשם שלימוד תורה הוא הדבר הגדול ביותר, העומד "כנגד כולם"⁴, כך עוון ביטולה הוא העוון החמור ביותר, כפי שמאריך על כך רבנו יונה בספרו 'שערי תשובה'⁵. הגר"א אומר בפירושו למשנה 'שנות אליהו'⁶, שאפילו מילה אחת של לימוד תורה שקולה כנגד כל המצוות, שהלוא "תלמוד תורה כנגד כולם", כשם שלשאר הדברים המנויים במשנה זו אין שיעור, לא מינימאלי ולא מקסימאלי⁷.

מדוע אכן עוון ביטול תורה גדול כל כך? השאלה מתחדדת לאור דברי חז"ל⁸ המורים שעוון זה חמור אפילו משלוש העבירות החמורות.

ספר 'נפש החיים' מתאפיין ביכולתו להנגיש אלינו רעיונות מתוך הדברים הגדולים המופיעים בכתבי האר"י הקדוש וחכמת הסוד ולהניחם לפנינו כ'שלחן ערוך'. בין שורותיו מצויה תשובה לשאלה זו: "וטעמו של דבר... שמקור שורשה העליון הנעלם של התורה הקדושה מאד נעלה מעל כל העולמות, ראשית ושרש אצילות קדשו יתברך, סוד המלבוש העליון, כמו שכתב רבינו איש האלקים נורא האר"י הקדוש, רק שנשתלשלה וירדה כביכול עד לארץ אשר האירה מכבודה. ומסרה ונטעה הוא יתברך בתוכנו שנהיה אנחנו המחזיקים ותומכים בעץ החיים".

¹⁰ על פי זהר, ויקרא, דף עג, עמוד ג

¹¹ דף קה, עמוד ב

¹² שמות, פרק כ, פסוק ב

¹³ עיין שבת, דף פח, עמוד ב: "ואמר רבי יהושע בן לוי: בשעה שעלה משה למרום אמרו מלאכי השרת לפני הקדוש ברוך הוא: רבנו של עולם, מה לילד אשה בינינו? אמר להן: לקבל תורה בא. אמרו לפניו: חמודה גנוזה שגנוזה לך תשע מאות ושבעים וארבעה דורות קודם שנברא העולם, אתה מבקש ליתנה לבשר ודם?"

¹⁴ עיין אור תורה לר"א חבר, עמודים לג-לד (במהדורת ירושלים תשמ"ט): "כי הוא יתברך אינו מושג לשום נברא מצד עצמו... והוא יתברך מושג לנו מצד פעולותיו ומידותיו והשתתפו לנבראיו... והוא התורה של ידה אנו משיגים פעולותיו יתברך ורצונו... והוא מעטה לבושו יתברך שהוא בחינת מידותיו".

¹⁵ עיין תניא, פרק ד: "התורה ירדה ממקום כבודה שהיא רצונו וחכמתו יתברך ואורייתא וקודשא בריך הוא כולא חד ולית מחשבה תפיסא ביה כלל, ומשם נסעה וירדה בסתר המדרגות ממדרגה למדרגה בהשתלשלות העולמות עד שנתלבשה בדברים גשמיים ועינינו עולם הזה שהן רוב מצוות התורה ככולם והלכותיה... הקדוש ברוך הוא בכבודו ובעצמו לית מחשבה תפיסא ביה כלל, כי אם כאשר תפיסא ומתלבשת בתורה ומצותיה אזי היא תפיסא בהן ומתלבשת בהקב"ה ממש, דאורייתא וקב"ה כולא חד. ואף שהתורה נתלבשה בדברים תחתונים גשמיים הרי זה כמחבק את המלך דרך משל, שאין הפרש במעלת התקרבותו ודיקותו במלך בין מחבקו כשהוא לבוש לבוש אחד בין שהוא לבוש כמה לבושים מאחר שגוף המלך בתוכם, וכן אם המלך מחבקו בזרועו גם שהיא מלוכשת תוך מלבושיו".

³ פרק ב, אות ב

⁴ משנה פאה, פרק א, משנה א

⁵ שער ג, אות יד: "על כן אנו חייבים להודיע תועי רוח בינה, כי אמרו זכרונם לברכה (ירושלמי חגיגה פרק א, הלכה ז): 'יותר הקדוש ברוך הוא על עבודה זרה וגלוי עריות ושפיכות דמים, ולא יותר על עון בטול תורה'. ואמרו (ספרי, עקב): 'כשם ששכר תלמוד תורה גדול מכל המצוות, כך עונש המבטל גדול מכל העבירות', ואמרו (סנהדרין צט ע"א): 'כי דבר ה' בזה ואת מצותו הפר' - נאמר על מי שאפשר לו לעסוק בתורה ואינו עוסק".

⁶ ד"ה ותלמוד: "ותלמוד תורה. נמי אין לה שיעור לא למטה ולא למעלה... ונקט התנא הא דאין לתלמוד תורה שיעור למטה להורות שצריך האדם מאד מאד לחבק את התורה דבכל תיבה ותיבה שלמד בה הוא מצוה בפני עצמה, והראיה שיוצא בתיבה אחת מצות לימוד התורה שהיא שקולה נגד כל המצוות".

⁷ משנה פאה, פרק א, משנה א

⁸ ירושלמי חגיגה, פרק א, הלכה ז: "רבי חונה ר' ירמיה בשם ר' שמואל בר רב יצחק: מצאנו שוויתר הקדוש ברוך הוא לישראל על ע"ז ועל גילוי עריות ועל שפיכות דמים, על מאסם בתורה לא וויתר".

⁹ שער ד, פרק כו

יחדל קיום העולם. "וְאַתָּה מְחִיָּה אֶת כָּלֶם"¹⁹ - אתה הוא המחיה את הכל, ואנו בעסקנו למטה בתורה מחיים את העולם ב"חיי עולם".

"על התורה ועל העבודה"

ממשיך 'נפש החיים' ועומד על כך שדבר זה מהווה הבדל בין תורה לתפילה: "מה שאין כן בכל המצוות ואפילו מצות התפילה, שגם אם היו חס ושלוש כל ישראל מניחים ועוזבים מלהתפלל לו יתברך לא היו חוזרים העולמות עבור זה לתהו ובהו". גם אם חלילה יחדלו כל ישראל מלהתפלל לא יתבטל קיום העולם, בשונה מאשר היה מתרחש לו היה בטל לימוד התורה, חלילה. "ולכן התפילה נקראת בדברי רז"ל 'חיי שעה' והתורה נקראת 'חיי עולם'", משום שהתורה היא בסיס קיומו של העולם בכל רגע.

מדברים אלו של 'נפש החיים' אנו למדים מימד גבוה יותר בפירוש הגמרא שהבאנו לעיל. לעומת רש"י שפירש שהתפילה מכונה 'חיי שעה' בשל עיסוקה בצרכי עולם הזה, כמזונות ורפואה, מפרש 'נפש החיים' "שענין התפלה הוא הוספת תיקון בהעולמות בתוספות קדושה וברכה באותו עת הקבוע להם", כלומר תיקון זמני בלבד, "ולכן אם עברה השעה שוב לא תועיל כלל להוסיף תת בהעולמות התוספת קדושה וברכה". אם אדם קם מאוחר והתפלל שחרית בשעות הצהריים, הוא אכן התכוון לעשות טוב באומרו מילים של קדושה מתוך רצון להתחבר לקב"ה, אך הדבר דומה לנכנס למסעדה לאחר סיום ארוחת הבוקר או לחנות לאחר שמכרו את כל הסחורה. התפילה פועלת את פעולתה השלימה רק בשעה היעודה לה ולאחריה היא שקולה לפנייה לחנות שנסגרה זה מכבר, וכבר היא אינה פועלת את פעולתה הרגילה "להוסיף תת בעולמות תוספת קדושה וברכה". לפיכך היא מכונה "חיי שעה". לעומת זאת, "ענין העסק בתורה הקדושה הוא נוגע לעצם החיות וקיום עמידת העולמות בל ירסו לגמרי. לכן האדם חייב לעסוק ולהגות בה בכל עת תמיד, כדי להעמיד ולקיים כל העולמות כל רגע".

בהמשך דבריו¹⁶: התורה "צמצמה עצמה להתלבש בכל עולם לדבר מעניני אותו העולם, כפי ענין וערך אותו העולם, כדי שיוכל לסבול קדושתה ואורה, עד שברדתה לבא לזה העולם נתלבשה גם כן לדבר בערכי ועניני זה העולם וספורין דהאי עלמא, כדי שיוכל זה העולם לסבול קדושת אורה. אמנם, אם שהיא מדברת בתחתונים רומזת היא בהם גופי תורה ועניניים פנימיים ופנימיים גבוה מעל גבוה עד אין תכלית".

כשאנו עוסקים בהלכות שבת, בהלכות נזיקין או בהלכות שומרים, אנו לאמתו של דבר עוסקים באור אלוקי המשתלשל מגובהי מרומים¹⁷. באפשרותנו לגעת באור האלוהי, ב"מלבוש העליון", על ידי כך שהתורה האינסופית התלבשה והופיעה בלבושים הלקוחים מהווית עולמנו החומרי וכך התאימה את מושגיה למושגינו כבני אדם.

אחד המפרשים הפנימיים של התורה מתבטא שהקב"ה כביכול הרכין את עצמו כאב המרכין את עצמו כדי לשחק עם בנו. משל לאב תלמיד חכם מופלג, השקוע בסוגיות עמוקות בש"ס, אולם באשר הוא מודע לכך שילדו זקוק לכך שישחק עימו הוא רוכן על הרצפה ומשחק איתו. אם הוא אינו נוהג כך הרי שהוא אינו מבין לאשורה את משמעות היותו לאב. אם הוא ישוחח עם בנו בסוגיית "שניים או חזין בטלית" ועל דברי הרשב"א שם לא ייווצר חיבור בין הילד לאב. בדומה לכך הקב"ה כביכול הרכין את עצמו וירד אלינו על מנת שנוכל להיפגש עם האור האלוהי האין-סופי העליון. כמה זה נפלא!

לעובדת היותה של התורה אור אלוהי היורד משמי מרומים אל עולמנו זה ישנה משמעות קיומית: "אם חס ושלוש היינו כולנו מניחים ומזניחים אותה מלהתעסק בה מכל וכל, גם העולמות כולם כרגע היו מתבטלים מכל וכל, חס ושלוש"¹⁸. אם ייפסק לימוד תורה בעולם לא יימשך קיום העולם. בהעדר האור האלוהי העובר דרך כל העולמות, דרך כל המציאויות הרוחניות והמעשיות, המחיה את המציאות כולה,

¹⁶ שם, פרק כח

¹⁷ עיין אורות התורה, פרק ד, סעיף ד: "בְּכָל דְּבַר תּוֹרָה, בְּכָל דְּבַר הַלְכָה פְּרָטִית, זֶרֶם אֹרֶךְ הָעֲלִיּוֹן הַבְּלִי-מְגִבֵּל".

¹⁸ נפש החיים, שער ד, פרק כו

הכנרת או מטיילים ברחבי הארץ ואנו עוסקים בחיי עולם. עד כמה זוהי זכות לנו ולעולם כולו! עלינו להתרגל שרעיון הוא מציאותי לגמרי, ולא רק פראזה או רעיון מופשט. משום כך, ישנם המתעכבים מלאכול במוצאי יום הכיפורים על מנת להחזיק את העולם, גם בשעה בה כולם פונים לסעוד את ליבם ולנוח לאחר הצום.

כמה גדולה היא התורה שאנו עוסקים בה ועל ידה אנו כביכול מחזיקים בלבושו של מלכא דעלמא ומחבקים אותו ואף מחבקנו. היא הנותנת את הקיום לעולם, ולכן אנו נקראים להתחזק בלימודה בפרט בתקופה זו בה דברים מורכבים מתרחשים סביבנו - חזרת הקורונה, מתיחות ביטחונית בצפון ובדרום, ממשלה חדשה וכדומה. על ידיעה זו להזרים בנו מרץ, שמחה וכוח!

נתחזק ונתגבר בהבנת ערכה של תורה; נתבונן בזכות שנפלה בחלקנו להימנות על יושבי בית המדרש ולא להיות מאותם השקועים בהבלי העולם; נלמד ספרים שיבארו לנו את כל זאת - 'נפש החיים', 'אורות התורה' ו'בניין עולם'; ומעל הכל נתחזק בלימוד ונתמודד עם הפיתויים העומדים לפתחנו מתוך הבנתנו את חשיבות וגודל הדבר שאנו עוסקים בו. כמובן שאנו מכבדים ומעריכים את המשרת בסיירת מטכ"ל, שגורלה של מדינת ישראל מונח על כתפיו. אולם, לא פחות מכך ואף יותר אנו מעריכים את העמל בתורה ומנצל את זמנו, המצליח בימים הספורים שעוד נותרו עד לסיום ה'זמן' להתבגר על החום ועל הרצון לצאת החוצה, ומתעלה ומתרומם מתוך הבנתו עד כמה הוא זוכה ומזכה לכל העולם כולו בזכות מעשיו.

ליואי ונזכה להתחזק ולהעלות אורות בעולם ולהיות לנחת לפני הבורא יתברך, ומתוך כך הוא יברך את עמו ישראל ואותנו.

הרב צבי יהודה זצ"ל היה מדגיש פעמים רבות²⁰, ואף זכיתי לשמוע זאת ישירות ממנו, שישנה תנועה דו-סטריית בנפש ובעולם: מחד גיסא, ישנה תנועה העולה מלמטה למעלה, וזוהי התפילה, בה אנו מעלים למעלה את בקשותינו ואת התחברותנו לבורא העולם ועל ידי כך יורד שפע לעולם. כנגדה, התורה היא אור אלוקי היורד מלמעלה דרך כל העולמות עד לכל אחד ואחד הלומד את דברי התורה.

"אם לא בריתי יומם ולילה"

היבט זה של חשיבות לימוד התורה מודגש גם במקומות אחרים בספר²¹: "אם היה חס ושלוש העולם פנוי לגמרי אפילו רגע אחת ממש מעסק והתבוננות עם סגולה בתורה הקדושה, תיכף כרגע היו כל העולמות נחרבים ונבטלים ממציות לגמרי, חס ושלוש. ואף גם איש אחד מישראל לבד רב כחו, שבידו להעמיד ולקיים את כל העולמות והבריאה בכללה על ידי עסקו והתבוננותו בתורה הקדושה לשמה". בכוחו של כל אחד היושב והוגה בתורה להעמיד את העולם כולו!

לאור זאת הוא מעורר אותנו: "ואיך לא יתלהב לב האדם בהעלותו על לבו ומתבונן בזה העניין הנורא, כאשר יחשוב בלבבו אולי חס ושלוש לעת כזאת העולם כולו מקצה ועד קצהו פנוי לגמרי מעסק התורה הקדושה?". אמנם בכל דור ישנם יחידי סגולה שאינם פוסקים ממשנתם, כדוגמת מורנו הרב נבנצל שליט"א, אך כבר דייקנו בעבר שגם "שפעת אורם" תלויה בלימוד התורה של כל אחד מאיתנו²². כלומר, גם אם יש לעולמות על מי להתקיים, מכל מקום ללימודו של כל אחד ואחד מאיתנו ישנה יכולת לגרום לתוספת אורה וברכה במציאות. אנו מצויים בשלהי 'זמן קיץ'. ישנם כאלו המצויים כבר בים

²⁰ עיין שיחות הרב צבי יהודה, בראשית, פרשת מקץ, עמוד 371 (ושם נסמך)

²¹ פרק כה

²² עיין שם, פרק יא: "והאמת בלתי שום ספק כלל. שאם היה העולם כולו מקצה עד קצהו פנוי ח"ו אף רגע אחת ממש מהעסק והתבוננות שלנו בתורה. כרגע היו נחרבים כל העולמות עליונים ותחתונים והיו לאפס ותהו חס ושלוש. וכן שפעת אורם או מיעוט ח"ו הכל רק כפי ענין רוב עסקנו בה".

עיין עוד אור תורה לריא"ח חבר, עמוד קמה (במהדורת ירושלים תשמ"ט): "כי על ידי התורה נבראו כל הברואים... ועל ידי חידושי תורה שמחדשים בה בכל עת ומוציאים בה דברים חדשים מה שלא באו עדיין לידי גילוי... מחדשים חידושים נפלאים בנבראים ובוראים שמייים חדשים מה שהיה גם כן בתחילה בכוח בנבראים... ועל ידי חידושי תורה מוסיפים ומגדילים אורם".